

Hur upplever du *hen*?

Tio lexikala resor från 1965 till 2015

Sven-Göran Malmgren

Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet
malmgren@svenska.gu.se

Ett halvt sekel är ingen lång period i ett språks historia, men det är en avsevärd del av de flesta människors tillvaro som språkbrukare. Ändå är det så att många har tydliga minnen av hur man brukade säga och skriva för 50 år sedan. Vissa omständigheter gör också att mitten av 1960-talet utgör en sällsynt gynnsam utgångspunkt för studier i det moderna svenska ordförrådets utveckling. År 1965 samlades materialet till den hittills mest djupgående frekvensundersökningen av svenskans ordförråd in (det projektet resulterade så småningom i NFO 1–4), samma år startade tidskriften *Språkvård*, och nästan samtidigt kom flera auktoritativa, normerande beskrivningar av den samtida svenskan ut. Och inte minst: år 1963 startade den konferensserie vars 35:e sammankomst går av stapeln i maj i år. Allt detta var uttryck för ett snabbt ökande intresse för den moderna svenskan som forskningsobjekt.

När det gäller ”förändringar i det svenska ordförrådet” tillämpas här en bred tolkning. Som lexikala förändringar räknas givetvis uppkomst av nya ord, genom inlåning eller inhemsk ordbildning, liksom förändringar inom böjnings- och avledningssystemet (men inte uttalsförändringar). Men också förändringar av enskilda ords konstruktionssätt (t.ex. typen *uppleva som positivt* på 60-talet), betydelse, stilvärde, frekvens m.m. Självfallet prioriteras systematiska förändringar framför ”punktuella”. Som särskilt intressanta räknas de ganska få förändringarna i formordsförrådet (t.ex. uppkomsten av *hen* på 10-talet).

Ämnet är mycket stort, och det måste begränsas på något sätt. Jag har valt att anlägga en språkvårdsaspekt. Dels använder jag skriftspråkliga material med ett ganska ”vårdat” språk, till stor del tidningstexter från Språkbanken. Dels bygger jag dateringar på språkvårdsbedömningar, när så är möjligt: en lexikal innovation anses etablerad när den blivit ”godkänd” av språkvården. Exempelvis kan det vara ett problem att tidfästa uppkomsten av typen *kommer bli* (utan *att*). Den finns belagd sedan 60-talet och tidigare, men första gången den accepteras av språkvården är i *Svenskt språkbruk* 2003 (och sedan i *Språkriktighetsboken* 2005). Därför betraktas typen *kommer bli* som en av de stora lexikala nyheterna under 2000-talets första decennium.

Referenser

NFO 1–4 = Allén, Sture et al., *Nusvensk frekvensordbok baserad på tidningstext*. 1–4. Stockholm 1970–80.

Språkriktighetsboken. Utarbetad av Svenska språknämnden. Stockholm 2005.

Svenskt språkbruk. *Ordbok över konstruktioner och fraser*. Utarbetad av Svenska språknämnden. Stockholm 2003.

Nyckelord: ordförråd; nyord; nusvenska; språkvård; metafor.